

Gender Paradigm

of Educational Field

**ГЕНДЕРНА
ПАРАДИГМА
ОСВІТНЬОГО
ПРОСТОРУ**

2017'5

КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Гендерна парадигма освітнього простору

5' 2017

Заснований
у січні 2015 року

Виходить два рази на рік

Кривий Ріг
2017

З М І С Т

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ГЕНДЕРНОЇ ОСВІТИ

<i>Говорун Тамара, Кікінежді Оксана</i> Гендерна «матриця» української педагогічної думки.....	8
<i>Гришак Світлана</i> Стандарти рівності жінок і чоловіків Ради Європи як нормативно-правова основа розвитку гендерної освіти в країнах пострадянського простору	16
<i>Дороніна Тетяна, Іванова Вікторія</i> Гендерна експертиза навчальної літератури: нормативно-правовий аспект	21
<i>Кравець Володимир</i> Теоретичні проблеми сексуальної педагогіки в Україні	27
<i>Стребкова Юлія</i> Роздуми про своїх, чужих та інакших.....	34

ГЕНДЕРНИЙ ПІДХІД В ОСВІТІ: ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

<i>Вихор Світлана</i> Шлюбна мораль українців та росіян у X – XIX ст.: ми різні.....	45
<i>Гончаренко Олена</i> Гендерний аналіз статево-рольового виховання учениць жіночих шкіл в 1943–1954 рр.	53

РЕАЛІЗАЦІЯ ГЕНДЕРНОГО ПІДХОДУ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ДИТЯЧИЙ САДОК – ШКОЛА – ВНЗ

<i>Гречин Ірина</i> Шкільна система підготовки учнівської молоді до виконання батьківських обов'язків у Німеччині: досвід та перспективи	62
<i>Жирська Галина</i> «Прихована» дискримінація у змісті шкільних підручників з біології	69
<i>Кізь Ольга</i> Підготовка юнацтва до шлюбно-сімейних стосунків в контексті формування гендерної культури	76
<i>Костюк Ольга</i> Соціальне партнерство «школа – родина– громада» у запобіганні насиллю над жінками та дівчатами в Канаді	89

так и мужа в функционировании семьи, обогащает участников новыми знаниями, необходимыми для подготовки к будущей семейной жизни.

Ключевые слова: гендерная культура, брачно-семейные отношения, семья, отцовство, материнство, паритетность, эгалитарность, интерактивные технологии, тренинг.

Olga Kiz THE PREPARATION OF YOUTH FOR MARRIAGE AND FAMILY RELATIONSHIPS IN THE CONTEXT OF FORMATION OF GENDER CULTURE

The article deals with the role of the parental family as an environment of gender identification, the formation of gender consciousness, gender relations and gender outlook of growing personality in the sphere of marriage and family relationships in the context of foreign and domestic research. The contribution of a creator of family, sexual and gender pedagogy, academician – V. Kravets to the substantiation of the conceptual principles of a theory and a practice of premarital preparation of youth for the realization of marital, parental and maternal roles is revealed.

The experience of the School of Gender Equity of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University as to organizing educational activities with the purpose of formation of youth' gender culture in the sphere of marriage and family relationships is summarized. Author training program «The formation of gender culture of youth» is analyzed. It expands a sphere of girls' and boys' self-realization in the realization of marital and parental roles; proves an importance of wife' and husband' roles in the functioning of the family, and enriches participants with new knowledge, which is necessary for preparation for future family life.

Key words: gender culture, marriage and family relationships, family, parenthood, motherhood, parity, egalitarianism, interactive techniques, training.

УДК 37.018.2+37.018.7

Ольга Костюк

СОЦІАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО «ШКОЛА – РОДИНА – ГРОМАДА» У ЗАПОБІГАННІ НАСИЛЛЮ НАД ЖІНКАМИ ТА ДІВЧАТАМИ В КАНАДІ

Мета статті – проаналізувати специфіку соціального партнерства школа – родина – громада в профілактиці та подоланні насилля над представницями жіночої статі в Канаді. Розкрито основні форми, у яких реалізується така співпраця. Наведено приклади навчальних програм, які діють на базі шкіл за участі батьків учнів, місцевих громад. Представлено напрацювання канадських громадських організацій щодо просвіти учнівської молоді з питань насилля над жінками і дівчатами.

Ключові слова: насилля над жінками і дівчатами, гендерне насилля, домашнє насилля, профілактика, Канада, школа.

Актуальність проблеми насилля над жінками та дівчатами є незаперечною. Про те, що це питання є на часі, свідчать безпосередньо офіційні статистичні дані щодо кількості випадків насилля над представницями жіночої статі. Разом з тим, латентний характер проблеми дає змогу припускати, що в дійсності від насилля потерпає значно більше жінок. Для профілактики насилля над дівчатами й жінками важливо об'єднати зусилля шкіл, родин та громад. До прикладу, в Канаді превентивна робота освітян у цьому напрямку відбувається у тісному партнерстві з сім'ями учнів та місцевими

громадами, що суттєво підвищує її ефективність.

Проблематиці запобігання насильства над представницями жіночої статі шляхом освіти та виховання присвячені праці низки українських науковців. Психолого-педагогічні засади підготовки молоді до сімейного життя, усвідомленого батьківства вивчав В. Кравець [3; 4; 5]. Теоретико-методологічні засади егалітарної соціалізації дітей та юнацтва досліджувала О. Кікінежді [1]. Педагогічні умови підготовки старшокласників до сімейного життя стали предметом аналізу Л. Яценко [7].

Превентивна робота щодо насилля над жінками і дівчатами в школах Великобританії розкрита Л. Лушпай [6], Німеччини – Л. Ковальчук [2].

Мета статті – проаналізувати специфіку соціального партнерства «школа – родина – громада» для запобігання та подолання насилля над жінками та дівчатами в Канаді.

Для вирішення поставленої мети дослідження було використано комплекс методів: теоретичні (аналіз та синтез, систематизація, класифікація та узагальнення – для розкриття системи співпраці між школами, родинами і громадами для запобігання насилля над представницями жіночої статі) та емпіричні (для аналізу шкільних навчальних програм, вебсайтів, матеріалів громадських організацій, які співпрацюють із учнівською молоддю і пропагують рівність, ненасильство у міжстатевих відносинах).

Канада створила добре злагоджену систему партнерства між школами, родинами та громадами для профілактики та подолання насилля над жінками та дівчатами. Із раннього дитинства канадських школярів і школярок навчають тому, що насилля загалом та насилля над представницями жіночої статі є неприпустимим у стосунках на будь якому рівні. Для виконання цього завдання у школі діють правила поведінки; питання щодо створення здорових, відповідальних і гармонійних міжстатевих стосунків уведено до обов'язкових, вибіркових та місцево-розроблених курсів; на постійній основі організують позакласні та позашкільні заходи; вчителі проходять курси підвищення кваліфікації з цієї тематики.

Однак, канадські педагоги переконані, що діяльність, яка проводиться у школі з метою запобігання насиллю над жінками та дівчатами, не буде ефективною, якщо батьки прищеплюватимуть дітям цінності

та ідеї, протилежні гендерній рівності. Тому велику увагу приділяють підвищенню обізнаності батьків з цього питання за допомогою майстерень, програм, інформаційних вечорів, консультацій, а також шляхом залучення родин до шкільних заходів, до процесу прийняття рішень.

Наприклад, успішною є програма «Корені емпатії», яка активно залучає батьків та громаду до роботи школи щодо попередження насилля. Мета програми – виховати молодих людей відповідальними громадянами, чутливими і турботливими батьками, допомогти учням засвоїти ключові соціальні та емоційні компетенції, необхідні для партнерських відносин, взаєморозуміння та взаємоповаги, зменшити кількість випадків домашнього насильства. У програмі «Корені емпатії» задіяні учні з дитсадка по 8 клас. «Вчителем» у ній є немовля, яке навчає учнів емоційній грамотності, зокрема емпатії. Спрогнозовано, що учні, які взяли участь у програмі, не завдаватимуть фізичного, психологічного та емоційного болю іншим, не чинитимуть булінгу [13].

Продуктивне партнерство діє між школами та громадськими організаціями. Вони пропонують численні програми для запобігання та подолання насилля над жінками та дівчатами. В основі більшості таких програм лежить ідея про те, що активізація молоді здатна змінити суспільні погляди та ставлення до проблеми насильства. Велика увага приділяється лідерству учнів – вони проводять просвітницьку роботу в громаді, беруть на себе роль «взірців для наслідування», займають активну позицію проти насилля.

Яскравим прикладом є програма «Молодь проти насилля: запобігання насиллю над жінками і дівчатами» у Британській Колумбії. Учасників та учасниць заохочують розробити власні проекти та залучити до них місцеву

громаду. Проектами можуть бути відкриті зустрічі з працівниками центрів надання допомоги жінкам, постраждалим від насилля, медсестрами, представниками поліцейського відділку, професорами курсів «Гендерні студії», представниками антинасильницьких кампаній, експертами шкільних рад з питань насилля. У якості проекту учні можуть вести блог, форум, сторінку в соцмережі з питання насилля над жінками і дівчатами, зняти відео, зробити театральну постановку, зібрати кошти для жіночого притулку, організувати акцію «Меморіал взуття» для вшанування пам'яті жінок, які загинули внаслідок насилля. У межах цієї акції учні збирають жіноче взуття, виставляють його у громадських місцях, а згодом передають до жіночих притулків [14].

Жіноча організація з найдовшою історією в Канаді, Християнська асоціація молодих жінок (Young Women Christian Association, YWCA), є найбільшим в країні провайдером притулків для жінок та дітей, постраждалих від насилля, численних програм для представниць жіночої статі. Зокрема, вона організовує більше 90 окремих програм для дівчаток, спрямованих на покращення їхньої особистої безпеки, економічного добробуту, здоров'я та розвитку лідерських якостей. Найпопулярнішими програмами є «Простір дівчат» (Girl Space) та «Сила бути дівчинкою» (The Power of Being a Girl). Програма «Сила бути дівчинкою» – це конференція для дівчат віком від 12 до 17 років, гостями якої є надихаючі особистості. Вони проводять майстерні про питання самооцінки, уявлення про красу, ставлення до себе та свого тіла, здорових стосунків, дискримінації, сексуального здоров'я, булінгу, безпеки в інформаційному просторі, професійного вибору, різних видів залежності.

Важливою частиною заходу є оволодіння учасницями лідерськими навичками з метою їх практичного застосування у розробці та організації заходу проти насилля [15]. Іншою організацією, яка ліцензує низку програм для дівчат є «Дівчата включені» (Girls Inc.).

Організація Respect Group Inc. та Канадський Червоний Хрест пропонують програму «Повага в школі», яка спрямована на досить широку аудиторію – вчителів, адміністраторів, водіїв шкільних автобусів, батьків, та ін. Безпечний підліток (SAFE Teen) – це організація, яка проводить майстерні із самозахисту для дівчат і жінок, а також окремі програми для дівчат і хлопців.

Плідними є напрацювання організації Міський комітет з дій щодо насильства над жінками та дітьми Торонто (Metropolitan Action Committee on Violence Against Women and Children, METRAC), зокрема її інноваційні інформаційно-комунікаційні розробки для використання в шкільній практиці. Канадські освітяни використовують у роботі з учнями онлайн ігри «Так як є. Онлайн гра для боротьби з сексуальним насильством» (What it is. A Digital Game Challenging Sexual Violence) для учнів 12–15 років, «Грати заново: Пошуки Зої» (Re Play: Finding Zoe/Re Jouer: Où est Zoé?) для учнів 8–14 років, в яких їм запропоновано різноманітні ситуації, пов'язані з насиллям, на які школярам потрібно адекватно зреагувати [11].

Цікавим проектом організації Міський комітет з дій щодо насильства над жінками та дітьми Торонто також є мобільний додаток «Не твоя дитинка» (Not your baby), який дозволяє користувачам отримати поради від інших користувачів та самим давати рекомендації іншим щодо того, як діяти у випадку сексуальних домагань. Користувач вибирає із запропонованих опцій особу, яка є переслідувачем: вчитель, однокласник, член сім'ї,

незнайомиць, начальник, співробітник; та вказує місце, у якому відбувається ситуація: школа, дім, громадське місце, громадський транспорт, вулиця, робота. Мобільний додаток генерує можливі шляхи вирішення проблеми. Користувачі також можуть завантажити свою розповідь про ситуацію, яка трапилася з ними, знайти додаткову інформацію. На думку розробників, такий додаток є дуже корисним, оскільки жінкам, які зазнають сексуальних домагань, часто складно захистити себе в тій чи іншій ситуації.

У Квебеці діє інноваційний спільний освітній проект за сприяння студентської спілки «Стіл взаємодії» у питаннях домашнього насильства Лак-Сан-Жан-Ест (Регіональний муніципалітет округу провінції Квебек) – тур мультимедійним лабіринтом «Через коридори насилля у міжстатевих відносинах» (Par cours descouloirs delaviolence amoureuse) для учнів 10–12 класів. Школярі відвідують кімнату з встановленим лабіринтом розміром 12x8 метрів, у різних куточках якого демонструються відео, аудіо, фото та інші матеріали, у яких розповідається історія пари підлітків, які зустрічаються. Учні-відвідувачі досліджують проблему домашнього насильства, попереджувальні ознаки насилля у міжстатевих відносинах, наслідки і шляхи їхнього подолання [10].

Канадські чоловіки також почали консолідуватися для створення проектів з метою профілактики насилля над дівчатами й жінкам. Чоловіча організація «Біла стрічка» (The White Ribbon Campaign), заснована в Онтаріо у 1991 р., проводить для учнів молодшої та старшої середньої школи майстерні, презентації та бесіди, щорічні конференції для хлопчиків для обговорення питань гендерної рівності, поваги, здорових взаємин та шляхів покращення ситуації, а для вчителів-чоловіків – тренінги для ефективного сприяння гендерній справедливості на навчальних заняттях,

конференцію «Що робить тебе чоловіком» (What Makes a Man). Для вчителів і батьків також було розроблено освітню он-лайн кампанію «Це починається з тебе» (It Starts With You), метою якої є надихнути чоловіків виховувати хлопчиків таким чином, щоб вони ставилися до дівчаток як до рівних, вибудовували з ними партнерські взаємини, були відповідальними батьками [9].

Спеціальна робота з профілактики насилля над дівчатами й жінкам, сприяння гендерній справедливості здійснюється чоловічою організацією Чоловіки за зміни (Men for Change) у Галіфаксі, провінція Нова Шотландія. Вона створила освітню програму «Здорові стосунки» (Healthy Relationships), яка складається із трьох модулів «Як впоратися з агресією?», «Гендерна справедливість та медіа грамотність» та «Побудова здорових стосунків» [12].

Семитижневу освітню програму проти насилля над жінками корінних народів Канади ініціювала Федерація Онтаріо корінних центрів дружби (Ontario Federation of Indigenous Friendship Centres) – «Я – добрий чоловік» (I am a Kind Man / Kizhaay Anishinaabe Niin), яка діє в Онтаріо, Альберті та Британській Колумбії. Її цільова група – чоловіки корінного походження, оскільки чоловіки саме цієї групи канадського населення причетні до 70 % випадків вбивств жінок корінних народів Канади [8].

У подоланні дискримінації, насилля над представницями жіночої статі та в підвищенні їхнього суспільного статусу непересічну роль відіграють урядові програми, координовані Міністерством з питань становища жінок, акції на федеральному, провінційному й місцевому рівнях (Таблиця 1).

Заходи для запобігання насиллю над жінками в Канаді

Дата	Заходи
1	2
8-14 лютого	Тиждень добрих справ (<i>Random Acts of Kindness Week</i> , 2009).
11 лютого	Міжнародний день дівчат і жінок у науці (<i>International Day of Girls and Women in Science</i> , 2016).
14 лютого	Національний день дій (<i>The National Day of Action</i>).
8 березня	Міжнародний жіночий день (<i>International Women's Day</i>).
3-й тиждень квітня	Тиждень запобігання насильству над жінками (<i>Women Abuse Prevention Week</i>).
травень	Місяць запобігання зґвалтуванням (<i>Sexual Assault Prevention Month</i>).
3-я п'ятниця вересня	Національний марш-протест проти насилля над жінками «Поверни собі ніч» (<i>Take Back the Night</i> , 1980).
жовтень	Місяць жінок в історії (<i>Women History Month</i> , 1992).
4 жовтня/ 14 лютого	Акція «Сестри по духу» (<i>Sisters in Spirit</i> , 2006) вшановує понад 600 зниклих безвісти та вбитих жінок корінного походження в Канаді. Проект «Безликі ляльки» (<i>Faceless Doll Project</i> , 2012) – майстерні з виготовлення ляльок, які символізують «безликих» жертв злочину, обговорення гендерного насильства, шкіл-інтернатів для корінного населення Канади, зібрання за участі сімей загиблих.
11 жовтня	Міжнародний день дівчини (<i>International Day of the Girl</i> , 2012).
листопад	Місяць запобігання насильству над жінками (<i>Woman Abuse Prevention Month</i>); заходи до Національного дня професії (<i>The National Career Day</i> , 2014), який організовує Фундація дій дівчат (<i>The Girls Action Foundation</i>).
3-й тиждень листопада	Національний тиждень обізнаності про булінг (<i>The National Bullying Awareness Week</i> , 2003) – започаткував освітянин Б. Белсі (Bill Belsey), Family Channel та bullying.org
25 листопада – 6 грудня	«Трояндова кампанія» (<i>Rose Campaign</i>), яку зініціювала YWCA Canada. Ушановує пам'ять жінок, убитих у Монреалі 6 грудня 1989 р.
25 листопада – 10 грудня	Міжнародна акція «Шістнадцять днів проти гендерного насильства» (<i>16 Days of Action to Eliminate Violence Against Women Campaign</i>).
6 грудня	День пам'яті жінок, убитих чоловіками (<i>Day of Remembrance for Women Murdered by Men</i>) – для вшанування жертв Монреальського масового вбивства.
10 грудня	Міжнародний день громадянських прав (<i>International Human Rights Day</i>).

Проаналізований досвід соціального партнерства канадських шкіл з родинами та місцевими громадами з метою запобігання та подолання насилля над жінками і дівчатами засвідчує, що Канада розробила розгалужену систему співпраці між основними виховними інститутами за вказаним напрямком роботи.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні досвіду соціального партнерства «школа – родина – громада» щодо підвищення обізнаності канадської учнівської молоді про внесок жінок у розвиток канадського суспільства та суспільства загалом у різні історичні періоди.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кікінежди О. М. Гендерна ідентичність в онтогенезі особистості : монографія / О. М. Кікінежди. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. – 400 с.
2. Ковальчук Л. О. Гендерне виховання учнівської молоді в Німеччині : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія та методика виховання» / Л. О. Ковальчук. – Тернопіль, 2008. – 20 с.
3. Кравець В.П. Теорія і практика підготовки учнівської молоді до сімейного життя: дис... докт. пед. наук : спец. 13.00.01 «загальна педагогіка та історія педагогіки». – Тернопіль, 1997. – 386 с.
4. Кравець В.П. Психолого-педагогічні основи підготовки школярів до сімейного життя. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 1997. – 180 с.
5. Кравець В.П. Психологія сімейного життя: Навчальний посібник у 2-х томах. – Тернопіль : ТДПУ, 1995. – 695 с.
6. Лушпай Л. І. Гендерне виховання учнів середніх навчальних закладів у Великій Британії: дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / Лушпай Людмила Іванівна. – Острогоз, 2012. – 238 с.
7. Яценко Л. В. Педагогічні умови підготовки старшокласників до сімейного життя в процесі гендерного виховання: дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / Яценко Ліана Вікторівна. – Переяслав-Хмельницький, 2006. – 312 с.
8. IamaKindMan/ KizhaayAnishinaabeNiin[Electronicresource]. – Modeofaccess :<http://www.ininewfriendshipcentre.ca/kizhaay.htm>
9. Kaufman M. TheDaytheWhiteRibbonCampaignChangedtheGame: A NewDirectioninWorkingtoEngageMenandBoys / CanadianMenandMasculinities: HistoricalandContemporaryPerspectives [ed. C. J. Greig, W. J. Martino]. – Toronto, ON: CanadianScholar'sPress, 2012. - P. 139–158.
10. Les couloirs de la violence amoureuse [Electronic resource]. – Mode of access : <http://couloirsviolenceamoureuse.com/>
11. METRAC. Action on Violence. RePlay: Finding Zoe/ ReJouer: OüestZoé? Digital game [Electronicresource]. – Modeofaccess :<https://www.metrac.org/resources/replay-finding-zoerejouer-ou-est-zoe-digital-game/>
12. PurpleRibbonCampaign / MenforChange [Electronicresource]. – Modeofaccess : <http://www.chebucto.ns.ca/CommunitySupport/Men4Change/purp.html>.
13. RootsofEmpathyProgramInformationforParents // RootsofEmpathy, Toronto. – 2007. – 16 p.
14. Youth Against Violence: Preventing Violence Against Women and Girls. Resource Toolkit forYouth and Mentors. –Justice Education Societyof BC, 2011–2012.–178 p.
15. YWCA Canada. Power of Being a Girl [Electronic resource]. – Mode of access : <http://ywccanada.ca/en/pages/young/power>.

Ольга Костюк СОЦИАЛЬНОЕ ПАРТНЕРСТВО «ШКОЛА – СЕМЬЯ – ОБЩИНА» В ПРЕДУПРЕЖДЕНИИ НАСИЛИЯ НАД ЖЕНЩИНАМИ И ДЕВОЧКАМИ В КАНАДЕ

Цель статьи – проанализировать специфику социального партнерства «школа – семья – община» в профилактике и борьбе с насилием над представительницами женского пола в Канаде. Раскрыты основные формы, с помощью которых реализуется такое сотрудничество. Приведены примеры учебных программ, которые действуют на базе школ за участием родителей школьников, местных общин. Представлены наработки канадских общественных организаций, которые касаются просвещения ученической молодежи по вопросам насилия над женщинами и девочками.

Ключевые слова: насилие над женщинами и девочками гендерное насилие, домашнее насилие, профилактика, Канада, школа.

Olga Kostiuk SOCIAL PARTNERSHIP «SCHOOL – FAMILY – COMMUNITY» IN VIOLENCE AGAINST WOMEN AND GIRLS PREVENTION IN CANADA

The purpose of this article is to analyze the peculiarities of social partnership school – family – community, aimed at prevention and eradication of violence against women and girls in Canada. The major forms of this cooperation have been examined. Examples of school programmes which function with the participation of school students' parents and community members have been illustrated. The projects of Canadian community organizations, targeted at raising awareness of the school youth regarding the issue of violence against women, have been presented.

Key words: violence against women and girls, gender violence, domestic violence, prevention, Canada, school.